

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ І ЗАСОБИ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

© 2009

Артемчук В.В.

СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах гуманізації та демократизації суспільства особливого значення набувають питання посилення різних аспектів професіоналізму та професійної компетентності спеціалістів. Розвиток ринкових відносин, формування нової структури власності, зміна традиційних систем управління, розширення господарської самостійності, міжнародна інтеграція економічних систем потребують формування адекватного цим процесам менталітету в усіх ланках економіки на всіх її щаблях. Трансформація суспільства призвела до зміни характеру соціальних зв'язків та взаємодії. Директивно-планова, господарсько-адміністративна системи організації господарства перестала бути актуальною. Суб'єкти змушені діяти у відповідності до власних уявлень, досвіду та оцінок. Різність інтересів, цінностей, мотивів яка сприймалася раніше як другорядність, вийшла на перший план та вимагає адекватних організаційних форм. Ціль будь якої організації є ефективність її діяльності, яка в свою чергу багато в чому досягається завдяки професіоналізму та компетентності персоналу. Динамічність соціально-економічних процесів, науково-технічні зміни з їх різноманітними наслідками призводять до того, що управлінцю доводиться реалізовувати свою діяльність серед великої кількості явищ і фактів і працювати з великими обсягами інформації. Актуальними у цьому зв'язку стають питання пов'язані з комунікаційними процесами на виробництві, міжособистістні стосунки в трудових колективах, питання управління персоналом організації в сучасних економічних умовах.

Комуникативна компетентність стає однією зі складових високого професійного рівня практично у всіх сферах діяльності. Але є ряд професій, в їх числі і менеджери, для яких комунікації є основним видом діяльності, а комуникативна компетентність виступає як домінуюча складова професійної освіти. Вказана компетентність стає, таким чином, важливим засобом формування професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблемі дослідження комуникативної компетентності присвячені праці вітчизняних та російських науковців Ю.М.Смельянова, В.Л.Захарова, С.В.Петрушина, Л.А.Петровської, О.В.Сидоренко, Г.В.Данченко, О.А.Жирун, Л.С.Знікіної, Г.Х.Бакірової, а також роботи західних дослідників Д.Хаймса, С.Савингтона, Г.Сміта. Проведений аналіз наукових робіт показав, що структура комуникативної компетентності менеджера потребує свого вивчення. У зв'язку з цим завданням нашої роботи є розробка вказаної структури.

Формулювання цілей статті... Метою даного дослідження була розробка структури комуникативної компетентності майбутнього менеджера.

Виклад основного матеріалу дослідження... Результати аналізу наукових досліджень дозволяють виокремити декілька підходів щодо вирішення компонентів у структурі комуникативної компетентності фахівця.

Відомі дослідники В.П.Захаров та Н.Ю.Хрящева, стверджують, що у структурі комуникативної компетентності доцільно вирізняти такі компоненти: знання у галузі психології особистості, групи, уміння і навички спілкування; здатність адекватно сприймати і оцінювати себе та інших

Структура комуникативної компетентності аналізується у роботах С.В.Петрушина [5, с. 256]. У вказаній структурі він вирізняє наступні компоненти: когнітивні (орієнтованість, психологічні знання і перцептивні здібності); виконавські (уміння, навички) і емоційні (соціальні установки, досвід, система уявлень, ставлення особистості).

Когнітивний компонент вказаного виду компетентності включає поглиблене самопізнання та пізнання партнерів по спілкуванню та необхідні знання різноманітних його сфер та форм. Поведінковий компонент комуникативної компетентності, на думку С.В.Петрушина, дозволяє ефективно використовувати різноманітні засоби спілкування. Обґрунтовуючи вказаний компонент дослідник посилається на наукові підходи Ю.М.Смельянова [2]. Як відомо, цей дослідник включає до вказаного компоненту вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки. До найбільш важливих складових емоційного компоненту комуникативної компетентності С.В.Петрушин включає досвід різноманітного спілкування, позитивне самоставлення та налаштованість на партнера зі спілкування.

О.В.Сидоренко [7], враховуючи результати наукових досліджень Л.А.Петровської та Ю.М.Смельянова, зазначає що комуникативна компетентність включає декілька елементів, а саме – комуникативні знання, комуникативні здібності та комуникативні вміння. Комуникативні здібності дослідниця розглядає в двох аспектах: як природну обдарованість людини у спілкуванні та як комуникативну продуктивність. Дослідниця відзначає, що є люди природно обдаровані у галузі спілкування і люди, для яких найпростіші комуникативні завдання становлять велику проблему. Вона приходить до висновку, що люди відрізняються один від одного комуникативною обдарованістю так само, як вони різняться своєю лінгвістичною, музичною та іншими видами обдарованості. Комуникативні знання О.В.Сидоренко трактується як знання про спілкування, його різновиди, фази,

закономірності розвитку. Також знання про існування комунікативних методів та прийомів. До цього елемента відносяться також знання про ефективні методи спілкування по відношенню до різних людей, та різних ситуацій. Також сюди відносяться знання про ступінь розвиненості у конкретної особистості тих чи інших комунікативних вмінь, та знання комунікативних методів, які найбільш ефективні у власному виконанні, а також ті методи що не є ефективними. Комунікативні вміння дослідниця також розглядає як елемент структури комунікативної компетентності [7, с. 65].

Результати аналізу наукових досліджень впевнюють в існуванні декількох підходів щодо вирізнення компонентів у структурі комунікативної компетентності фахівця.

Є.В.Прозорова у структурі комунікативної компетентності виділяє два компоненти. До першого належать комунікативні цінності, орієнтація та специфіка мотивації комуніканта, його потреба у спілкуванні. Другий компонент визначає прояви комунікативної компетентності безпосередньо у спілкуванні, комунікативній поведінці та містить дві складові, а саме: дії під час акту комунікації (уміння та навички спілкування) та знання про спілкування [6].

Структуру комунікативної компетентності Ю.М.Ємельянов [2] доповнює елементами, які передбачають усвідомлення діяльнісного простору (соціального та фізичного), що оточує людину, а також здатність впливати на нього, з метою досягнення своїх цілей, а в умовах спільної діяльності виконувати свої дії зрозуміло для інших (акціональний аспект). Наголошуючи на цьому аспекті підготовки під час оволодіння комунікативною компетентністю Ю.М.Ємельянов вказує на необхідність відпрацювання навичок сензитивності (міжособистіної чутливості).

Розділяючи позицію Ю.М.Ємельянова про необхідність присутності у структурі комунікативної компетентності спеціаліста сензитивності, вважаємо за доцільне з'ясувати сутність цього поняття та вирізнити елементи вказаного феномена. Як відомо, американський психолог Г.Сміт [9] виділив чотири елементи сензитивності. Він вважає, що слід розрізняти необхідні, але не тотожні один одному елементи сензитивності, а саме:

1. Споглядальну сензитивність – здатність спостерігати, бачити і чути іншу людину, одночасно запам'ятовуючи як вона виглядала і що казала. Спостереженню належать: мовленнєві акти, їх зміст, послідовність, направленість, тривалість, інтенсивність; особливості лексики та граматики; графічні прояви (почерк, малюнки); виразність рухів обличчя та тіла; переміщення та пози; аранжування у особистісному просторі; тактильна взаємодія (доторки, жести, притримування, поштовхи); запахи та їх джерела; сполучення перелічених характеристик.

2. Теоретичну сензитивність – здатність обирати та застосовувати теорії для більш точного передбачення почуттів, думок та дій інших людей. Так, вивчення різних теорій особистості може покращити наше розуміння поведінки оточуючих та самих себе. Слід підкреслити, що споглядальна сензитивність забезпечує базу для теоретичної сензитивності.

3. Номотетичну сензитивність – здатність розуміти типового представника тої чи іншої соціальної групи, використовувати це розуміння для передбачення поведінки інших людей, які належать до даної групи. Номотетична сензитивність як здатність бачити закономірності та йти від загального до конкретного визначається обсягом знань індивіда про специфіку даної групи, здатністю їх персоніфікованого застосування. Серед всіх видів сензитивності номотетична сензитивність відрізняється найбільшим прогностичним ефектом.

4. Ідеографічна сензитивність – розуміння своєрідності кожної людини. Цей вид сензитивності протистоїть номотетичній сензитивності.

Як свідчать дослідження Ю.М.Ємельянова, теоретичну та номотетичну сензитивність можна розвивати в ході лекційно-семінарських занять зі соціальної психології. Для надбання споглядальної сензитивності та ідеографічної сензитивності необхідною є участь у тренінгах.

Г.Х.Бакірова у своїй роботі також стверджує, що в основі соціально-психологічної та комунікативної компетентності керівника лежить сензитивність яку вона визначає як чуттєвість, чуйність, свіжість сприйняття та увага до людини, до всього що з нею пов'язано. "Висока сензитивність дозволяє краще розуміти людину" [1, с.219]. Пропонуючи своє бачення структури сензитивності, Г.Х.Бакірова включає до неї наступні компоненти: самопізнання (адекватне уявлення про свій характер, здібності, свої сильні та слабкі сторони); пізнання іншої людини – здатність помічати багато суттєвих деталей в іншій людині, та вміти розбиратися в тому, що приховується за її зовнішнім виглядом; пізнання ситуації – вміння на основі досвіду, логічного аналізу або чуттєво розпізнавати тип ситуації і, завдяки цьому, вірно визначати правила гри, тип етикету та розподілення ролей. Г.Х.Бакірова стверджує, що висока сензитивність дозволяє звільнитися від штампів у спілкуванні, забезпечує більш гнучкий у ньому стиль [1, с. 220].

Як відомо, ученими неодноразово підкреслювалося, що комунікативна компетентність є вагомою складовою професійної компетентності і в кожному виді діяльності має свою специфіку. У наш час учені приділяють велику увагу прикладним аспектам формування та розвитку комунікативної компетентності у лікарів,

керівників, військових. У зв'язку зі сказаним є потреба проаналізувати існуючі підходи до визначення поняття "комунікативна компетентність того чи іншого фахівця" у системі професій "людина-людина", оскільки саме в цій групі професій вказаний вид компетентності забезпечує ефективність діяльності.

На думку С.Д.Максименко та М.М.Заброцького, структура комунікативної компетентності вчителя має три компоненти – гностичний, конативний та емоційний. Гностичний компонент, як стверджують учені, включає: систему знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування, та професійного спілкування зокрема; знання про стилі спілкування, фонові знання, тобто загальнокультурну компетентність особистості, яка не маючи безпосереднього відношення до професійного спілкування, дозволяє вловити, зрозуміти приховані натяки, асоціації, тобто робить розуміння іншої людини більш емоційним; творче мислення яке забезпечує творчий характер спілкування.

До конативного компоненту вказаної компетентності, на думку дослідників, входять загальні та специфічні комунікативні уміння, які дозволяють учителю встановлювати контакт із співрозмовником, адекватно пізнавати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосовувати конструктивну поведінку у конфліктних ситуаціях; культура мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивно-рефлексивні вміння, що сприяють можливості проникнення у внутрішній світ партнера.

Емоційний компонент вказаного виду компетентності включає гуманістичні установки у спілкування, готовність вступати у діалогічне спілкування з партнером; інтерес до внутрішнього світу співрозмовника, розвинуті емпатію та рефлексію; високий рівень ідентифікації з виконуваними соціальними та професійними ролями [7, с. 9-10].

У роботі російської дослідниці Є.В.Тармаєвої структура комунікативної компетентності учителя представлена у цілісності мотиваційного, аксіологічного, інформаційно-змістового та операційно-діяльнісного компонентів. Мотиваційний компонент відображає орієнтуючі характеристики комунікативної компетентності та знаходить своє відображення в потребах та цілях гуманістичної комунікативної взаємодії з учнями. Аксіологічний компонент представляє ціннісні орієнтації педагога, які виявляються у ставленні вчителя до педагогічної теорії, освітньої практики, особистості учня, власної особистості. Інформаційно-змістовий компонент комунікативної компетентності вчителя передбачає володіння вчителем певною системою знань. Система перцептивних, мовленнєвих, гностичних умінь та уміння управління комунікативним процесом представляють операційно-діяльнісний компонент комунікативної компетентності вчителя.

На думку О.А.Жирун, структура комунікативної компетентності редактора містить два компоненти. Перша складова (інструментальна) – це уміння й навички спілкування (при цьому виділяються інформаційно-поведінкові, особистісно-перцептивні та ситуаційно-рефлексивні уміння), а також знання про закономірності спілкування, про свої комунікативні якості та комунікативні якості інших. Друга складова (мотиваційно-ціннісна) містить у собі комунікативні цінності, настанови. Інструментальна складова, в свою чергу, містить у собі наступні компоненти: професійний, психологічний, конативний та риторичний. Зміст професійного компонента містить у собі знання особливостей професійно спрямованої редакційної діяльності, а також систему знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема. Зміст психологічного компонента містить у собі гуманістичну настанову на спілкування, готовність вступати в діалогічні взаємини, розвинуті емпатію та рефлексію, адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани, а також орієнтування в особливостях особистості автора в умовах редакційної діяльності. Конативний компонент включає загальні та специфічні комунікативні уміння, які дозволяють успішно встановлювати контакт із співрозмовником, адекватно пізнавати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; культура мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивно-рефлексивні уміння, які забезпечують можливість проникнення у внутрішній світ партнера по спілкуванню та розуміння самого себе; домінуюче застосування організуючих впливів у взаємодії з людьми (порівняно з оцінюючими і, особливо, дисциплінуючими). Зміст риторичного компоненту, який належить до галузі психолінгвістики, містить у собі професійне володіння мовою, яке передбачає успішну взаємодію редактора з автором.

Комунікативна компетентність майбутнього практичного психолога досліджувалась у роботі Н.Б.Завініченко. Вказана компетентність, на думку дослідниці має таку структуру: гностичний компонент – система знань про сутність і структуру, функції та особливості спілкування, зокрема знання про стилі спілкування, особливості власного стилю спілкування, фахові знання, загальнокультурні компоненти; конативний компонент (загальні та специфічні комунікативні вміння, які дозволяють успішно встановити контакт зі співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії; емоційний компонент – гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини, готовність вступити з нею в особисті взаємини, розвинуті емпатія та рефлексія, адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани особистості.

Російська дослідниця Л.С.Знікіна [3] розробила модель компетенцій менеджера за якою центром та інтегральною складовою усіх ключових компетенцій менеджера, виступає професійна комунікативна компетентність. До структури вказаної компетентності відносяться: рефлексія, яка включає професійну ідентифікацію, формування професійного менталітету; визначення свого місця у професійній стратифікації, розуміння необхідності вироблення своєї ролі та комунікативно поведінки у професійно значущих ситуаціях; міжкультурна перцепція яка включає знання символів системи (мови та культури), в термінах в яких відбувається комунікація, особистий досвід учасників процесу комунікації, базові знання про культуру інших професійних груп; соціальна перцепція яка включає суб'єктами розуміння поведінкових характеристик суб'єктів професійної комунікації, перенесення у сферу спілкування процедур поведінкового характеру [3, с. 73].

Дисертаційне дослідження В.М.Кустова присвячене розвитку комунікативної компетентності менеджера з оптових продажів. Структурні складові цієї компетентності, за В.М.Кустовим є такими: когнітивний компонент (високий рівень професійної ерудиції, спеціальні професійні знання, знання психологічних закономірностей та специфіки міжособистісного спілкування, знання про застосовувані комунікативні стратегії, психологічні знання механізмів міжособистісного оцінювання та міжособистісних взаємодій). Регулятивний компонент: різні комунікативні вміння та навички (вести діалог, полеміку, впевнювати, змінювати тактику комунікацій, розпізнавати неправдиву інформацію, захищатися від маніпуляцій; соціально-перцептивні знання та вміння – швидко та точно розпізнавати людей, давати надійні прогнози їх реакцій; аутопсихологічні знання на вміння – управляти своїм станом, здійснювати емоційно-вольову регуляцію поведінки), артистичні вміння, вміння підстроюватися під співрозмовника). Рефлексивно-статусний компонент: реалістичний Я-образ менеджера, привабливий імідж, високий рівень рефлексивної, управління соціальною дистанцією з метою володіння ініціативою у спілкуванні. Нормативний компонент який передбачає слідування морально-етичним нормам поведінки та спілкування.

В.П.Черевко [8] на основі аналізу робіт Ю.М.Ємельянова, В.О.Сластьоніна, визначає комунікативну компетентність менеджера з точки зору традиційної трикомпонентної структури в єдності когнітивного(теоретичні знання з психології спілкування; адекватна орієнтація менеджера у собі, у партнерові, у ситуації професійного спілкування, у конкретних професійно-комунікативних цілях), емоційно-оціночного (мотиви вибору професії менеджера, інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, комунікативні установки на участь у тренінгах, роботу по комунікативному самовдосконаленню) та поведінкового компонентів (вербальні та невербальні засоби), перцептивні уміння, володіння прийомами атракції та фасцинації, уміння конструктивного розв'язування конфліктів, діалогічний стиль взаємодії в комунікативних професійних ситуаціях, ситуативна адаптивність в професійно-значущих ситуаціях) [8, с. 11].

На основі аналізу функцій професійного спілкування менеджера та аналізу існуючих підходів до розробки структури комунікативної компетентності самого фахівця системи професій "людина-людина" нами пропонується наступна структура даного виду компетентності.

Комунікативна компетентність менеджера, на нашу думку, має охоплювати компетентність у реалізації перцептивної, комунікативної та інтерактивної функцій спілкування; у спілкуванні як за суб'єкт-суб'єктною, так і за суб'єкт-об'єктною схемами, у вирішенні як продуктивних, так і репродуктивних завдань. Тому, у структурі комунікативної компетентності ми виділяємо когнітивний, мотиваційний, сензитивний та операційно-діяльнісний компоненти.

Комунікативна компетентність складається з трьох наступних структурних складових: когнітивного компоненту (базові знання з галузі психології спілкування). Важливість цього компоненту впливає зі специфіки професійної діяльності менеджера, як представника групи професій "людина-людина", 80% (за твердженнями окремих дослідників до 90%) робочого часу якого приходиться на комунікативну діяльність. Це, також знання про те, які методи виявляються більш ефективними по відношенню до різних людей та різних ситуацій. Другим компонентом комунікативної компетентності менеджера ми вирізняємо мотиваційну складову (прагнення до удосконалення комунікативних умінь та надбання комунікативних знань, інтерес до професії менеджера, гуманістична настанова на спілкування). Третьою складовою комунікативної компетентності менеджера є, на наш погляд, "сензитивність", яка розуміється нами як міжособистісна чутливість, сприйняття іншої людини, увага до партнера зі спілкування. Під час проведення переговорів, укладання контрактів, у ситуаціях спілкування з підлеглими та партнерами, при вирішенні конфліктів у професійному спілкуванні менеджера необхідними є навички бачити та чути іншу людину, здатність, обирати методи для більш точного прогнозування поведінки та дій партнера зі спілкування, здатність сприймати типового представника певної соціальної та професійної групи і прогнозувати на цій основі поведінку інших її представників, розуміючи своєрідність кожної людини. Цей факт обумовив виокремлення елементу сензитивність як окремої і необхідної складової комунікативної компетентності менеджера.

Операційно-діяльнісний компонент містить наступні уміння: соціальної перцепції (самосприйняття та сприйняття інших); рефлексивні; володіння комунікативною технікою (вербальними та невербальними засобами

спілкування); риторичні; ситуативної адаптивності (гнучкість); забезпечення зворотного зв'язку індивід-індивід, індивід-група, група-група; організаційні та управлінські.

Висновки... Сполучення всіх компонентів комунікативної компетентності та їх взаємодоповнення дозволяє менеджерам ефективно спілкуватися у різних ситуаціях, запобігати та вирішувати конфлікти, уникати драм спілкування.

Подальший науковий пошук з окресленої проблеми пов'язаний з обґрунтуванням шляхів та умов формування комунікативної компетентності у майбутніх менеджерів у економічних вищих навчальних закладах.

Література

1. Бакирова Г.Х. Тренинг управління персоналом. СПб.: Речь, 2006. – 400 с.
2. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение. – Л.: ЛГУ, 1989. – 168 с.
3. Зникина Л.С. Профессиональная коммуникативная компетентность как фактор повышения качества образования менеджеров. Дис. ...д-ра псих. наук. М., 2005. – 406 с.
4. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування: Комунікативна компетентність учителя. – К.: Главник., 2005. – 112 с.
5. Петрушин С.В. Психологический тренинг в многочисленной группе (методика развития компетентности в общении в группах от 40 до 100 человек). – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 256с.
6. Прозорова Е.В. Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности// Мир психологии. – 2000. – № 2. – С.191-202.
7. Сидоренко О.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. – СПб.: Питер, 2006. – 207 с.
8. Черевко В.П. Формування комунікативної компетентності менеджера у процесі професійної підготовки: Автореф. дис. канд. психол. наук. – К, 2001. – 27с.
9. Smith H.C. Sensitivity Training: The Scientific Understanding of Individuals : New York, 1973.

Анотація

У статті розглянуто та проаналізовано існуючі наукові підходи до визначення поняття “комунікативна компетентність”, розроблена та обґрунтована структура вказаної компетенції для майбутнього менеджера.

Аннотация

В статье проанализированы подходы к трактовке понятия “коммуникативная компетентность”, разработана и обоснована ее структура для будущего менеджера.

Подано до редакції 26.03.2009.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, проф. Савенковою Л.О.

© 2009

Атанова О.О.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний ринок праці висуває особливі вимоги до фахівця як особистості і професіонала. Розвиток інтелектуального потенціалу та професійного мислення фахівців є умовою ефективного рішення виробничих проблем, що дозволяє значно підвищити ефективність виробництва, поліпшити якість і понизити собівартість продукції, підвищити її конкурентоспроможність. Сучасні вимоги істотно змінюють зміст і структуру праці, підвищують вимоги до взаємодії між людиною і технікою, до особи фахівця, до рівня його освіти і професійних знань, до його професійної мобільності і конкурентоспроможності. Розвиток сучасної промисловості передбачає щорічне включення в трудову діяльність великої кількості молодих людей.

Ринок праці потребує фахівця, здатного мислити творчо. Творче мислення – це незалежне від індивідуальних здібностей особистості вміння виділяти суттєве, самостійно приходити до чогось нового.

Мислення – найважливіший серед психічних процесів, що впливають на результати навчання. Саме недоліки в розвитку мислення (а не пам'яті і уваги, як часто вважають) є поширеною психологічною причиною неуспішності.

Зв'язок навчання і розумового розвитку людини, роль різних сторін навчання в підвищенні рівня розумового розвитку належить до фундаментальних проблем педагогіки, а також вікової і педагогічної психології.

Сучасне суспільство більш за все потребує сформованості мислення, яке забезпечує можливість відкриття чогось нового, нових узагальнень в постійно змінних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Психологія – одна з наук про людину, яка розглядає її творчу сутність. Потреба у психології та її роль у практичному перетворенні світу особливо значущі тепер – у період будівництва нових форм суспільного життя,